

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ, ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

TAX. Δ/ΝΣΗ : Αμαλιάδος 17
TAX. ΚΩΔΙΚΑΣ : 11523
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ : Ειρήνη Ρίγγα
ΤΗΛΕΦΩΝΟ : 213.1515.224
e-mail : i.ringa@prv.ypeka.gr

ΠΡΟΣ: 1. Δήμο Δάφνης - Υμηττού
Δ/ση Τεχνικών Υπηρεσιών - Τμήμα Μελετών
Έλλης 16 & Κανάρη, Δάφνη, - 17235 Αθήνα

2. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΜΥΝΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΒΕΕ
Ηλιουπόλεως 111, Υμηττός - 172 37 Αθήνα
e-mail: info@eas.gr

ΚΟΙΝ.: 1. Υπουργείο Οικονομικών
Γρ. Υπηρεσιακής Γραμματέως
Νίκης 5-7 10180 Αθήνα

2. Γρ. Γ.Γ. ΧΣΑΠ /ΥΠΕΝ

3. ΥΔΟΜ Δήμου Υμηττού
Τμήμα Εκδόσεως Αδειών
Συγγρού 77 – 11745 Αθήνα

4. Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Π.Ε.
Κεντρικού Τομέα Αθήνας
Συγγρού 80 – 88
11741 Αθήνα

ΘΕΜΑ: Διαβίβαση αιτιολογικής έκθεσης

Σας κοινοποιούμε φωτοαντίγραφο αιτιολογικής έκθεσης για την έκδοση Υπουργικής Απόφασης για τον χαρακτηρισμό ή μη, ως διατηρητέων, των κτιρίων που βρίσκονται εντός του ακινήτου - εργοστασίου "ΠΥΡΚΑΛ" - , επί των οδών Ηλιουπόλεως – Αντρέα Λεντάκη – Λεωφ. Σμύρνης και Ελευθερωτών, του Δήμου Δάφνης-Υμηττού (ν. Αττικής), φερόμενης ιδιοκτησίας των ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΒΕΕ, και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτά και παρακαλούμε να τηρήσετε τη διαδικασία που ορίζεται από τις διατάξεις της παρ. 3(α) και (β) του άρθρου 6 του Ν.4067/12 (ΦΕΚ 79/Α/2012) και ειδικότερα:

- Έγγραφο ενημέρωση της ΔΑΟΚΑ/ΥΠΕΝ για την παραλαβή της αιτιολογικής έκθεσης.
- Ανάρτηση της αιτιολογικής έκθεσης στο δημοτικό κατάστημα.
- Ανάρτηση της αιτιολογικής έκθεσης στο διαδίκτυο.
- Δημοσίευση σχετικής ενημερωτικής πρόσκλησης για την ανάρτηση προς τους ενδιαφερόμενους σε μια τοπική εφημερίδα, αν εκδίδεται, ή σε μια εφημερίδα της πρωτεύουσας του νομού.
- Τοιχοκόλληση της ενημερωτικής πρόσκλησης στο υπόψη ακίνητο.

Επίσης παρακαλούμε να μας στείλετε όλα τα αποδεικτικά δημοσιοποίησης της παρούσης, βάσει των ανωτέρω.

Στους ενδιαφερόμενους που αποστέλλεται επίσης η αιτιολογική έκθεση, γνωρίζουμε ότι σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις, τυχόν άποψή τους θα πρέπει να υποβληθεί στην Υπηρεσία μας μέσα σε ένα μήνα από τη λήψη του παρόντος.

ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ

Η αιτιολογική έκθεση
της ΔΑΟΚΑ - Τμήμα Διατηρητέων Κτιρίων

Η ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΗ ΤΗΣ ΔΑΟΚΑ

ΑΘΗΝΑ ΣΚΑΡΛΑ
Αρχιτέκτων Μηχανικός

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ, ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ
ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Μελετήτρια: Ειρήνη Ρίγγα

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΥΠΟΥΡΓΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

ΘΕΜΑ: Χαρακτηρισμός ή μη, ως διατηρητέων, των κτιρίων που βρίσκονται εντός του ακινήτου του εργοστασίου της ΠΥΡΚΑΛ, επί των οδών Ηλιουπόλεως – Αντρέα Λεντάκη – Λεωφ. Σμύρνης και Ελευθερωτών του Δήμου Δάφνης- Υμηττού.(ν. Αττικής), φερόμενης ιδιοκτησίας των ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΒΕΕ, και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτά.

ΣΧΕΤ.:α) Το υπ' αριθ.ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/107959/4245/16.11.2021 πρωτόκολλο παράδοσης από το Υπουργείο Οικονομικών – Γρ. Υπηρεσιακής Γραμματέως, στο ΥΠΕΝ – Γ. Γρ. Χωρικού Σχεδιασμού & Αστικού Περιβάλλοντος, με στοιχεία σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

A. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΘΕΜΑΤΟΣ - ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ :

A.1. Διαδικασία εισαγωγής του θέματος στη ΔΑΟΚΑ

Το θέμα περιήλθε στη Διεύθυνσή μας, με το υπ' αριθ. ΥΠΕΝ/ΔΑΟΚΑ/107959/4245/16.11.2021 πρωτόκολλο παράδοσης από το Υπουργείο Οικονομικών – Γρ. Υπηρεσιακής Γραμματέως, στο ΥΠΕΝ – Γ. Γρ. Χωρικού Σχεδιασμού & Αστικού Περιβάλλοντος (ΓΓΧΣΑΠ), με στοιχεία σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

Το θέμα αφορά σε πρόταση για τον χαρακτηρισμό ως διατηρητέων των αξιόλογων κτιρίων εντός του ακινήτου του εργοστασίου της ΠΥΡΚΑΛ στον Δήμο Δάφνης - Υμηττού, φερόμενο ως ιδιοκτησία *ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΒΕΕ*, καθώς και την κατεδάφιση των υπολοίπων, προκειμένου να εξεταστούν στο πλαίσιο των διατάξεων του άρθρου 6, παρ. 3 α, του Ν. 4067/2012.

Η Υπηρεσία μας, λαμβάνοντας υπ' όψη τα ανωτέρω, διενήργησε αυτοψία, προκειμένου να αποσαφηνιστεί η υφιστάμενη κατάσταση του συνόλου των κτιρίων της ΠΥΡΚΑΛ – η παθολογία και η θέση αυτών εντός του ακινήτου, καθώς και η σχέση τους με το ευρύτερο, δομημένο και φυσικό περιβάλλον.

A.2 Συνοπτική Περιγραφή του Θέματος

Το θέμα αφορά σε πρόταση για τον χαρακτηρισμό ως διατηρητέων των αξιόλογων κτιρίων εντός του ακινήτου του εργοστασίου της ΠΥΡΚΑΛ στον Δήμο Δάφνης - Υμηττού, φερόμενο ως ιδιοκτησία *ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΒΕΕ*, καθώς και την κατεδάφιση των υπολοίπων, προκειμένου να εξεταστούν στο πλαίσιο των διατάξεων του άρθρου 6, παρ. 3 α & παρ. 8, του Ν. 4067/2012.

Τα προτεινόμενα για χαρακτηρισμό κτίρια διαθέτουν στοιχεία της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής τόσο στην τυπολογία των κατόψεων, όσο και στις όψεις που τους προσδίδουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Η αρχιτεκτονική και ογκοπλαστική τους διαμόρφωση χαρακτηρίζουν την περίοδο ανέγερσής τους.

Η κατάσταση διατήρησής τους ποικίλει, ωστόσο είναι δυνατή η συντήρηση – αποκατάσταση και αξιοποίησή τους, στο πλαίσιο της ανάπλασης του ακινήτου.

Επιπρόσθετα στο ακίνητο υφίστανται κτίρια του μοντέρνου κινήματος, τα οποία διαθέτουν ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία, χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος, τόσο στην τυπολογία των κατόψεων, όσο και στις όψεις που τους προσδίδουν ενδιαφέρον, ενώ η διατήρησή τους συμβάλλει στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και η προβολή και διατήρησή τους θα σηματοδοτήσει την οικιστική - αρχιτεκτονική εξέλιξη του ακινήτου – ιστορικά - αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά.

A.3. Θεσμικό πλαίσιο προστασίας

Μετά από έλεγχο στο αρχείο της Υπηρεσίας μας, διαπιστώθηκε ότι στο άμεσο περιβάλλον του ακινήτου της ΠΥΡΚΑΛ υπάρχουν οι θερινοί κινηματογράφοι *NANA & ΑΜΥΝΤΑΣ*, ειδικότερα:

(α) ο θερινός κινηματογράφος **NANA** ιδιαίτερα αξιόλογος κινηματογράφος κτισμένος την εποχή άνθισης των θερινών σινεμά στην πόλη των Αθηνών, χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέος με την υπ' αριθ. 20768/4198/09.07.1997 Υ.Α. (ΦΕΚ 648/Δ'/25.07.1997) και

(β) ο θερινός κινηματογράφος **ΑΜΥΝΤΑΣ** χαρακτηρίστηκε ως προς την χρήση του, με την ίδια απόφαση. (ΦΕΚ 648/Δ'/25.07.1997).

B. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

B.1. Περιγραφή υφιστάμενης κατάστασης

Από τα στοιχεία που διαβιβάστηκαν στην Υπηρεσία μας, προκύπτουν τα παρακάτω :

A) Γεωγραφικός Προσδιορισμός

Η ΠΥΡ.ΚΑΛ είναι εγκατεστημένη σε μια έκταση 154.797,34 τ.μ. που περιβάλλεται από τις οδούς Ηλιουπόλεως – Αντρέα Λεντάκη – Λεωφ. Σμήρνης και Ελευθερωτών του Δήμου Δάφνης-Υμηττού.

Το εργοστάσιο ξεκίνησε την διαδρομή του το 1891, όταν οι Αδελφοί Μαλτσινιώτη αγοράζουν την πρώτη έκταση 10 στρεμμάτων στη θέση «Κοπανά», κατασκευάζουν τα πρώτα κτίρια και μπαίνουν στην παραγωγή φυσιγγίων σε μπρούτζινους κάλυκες, για τα όπλα τύπου Μανλιχερ της Αυστριακής Στάγιερ.

Η περιοχή «Κοπανά» τότε ήταν εκτός του Αστικού Ιστού της πόλης των Αθηνών και έτσι οι αδελφοί Μαλτσινιώτη σιγά – σιγά αγοράζουν και τις γύρω εκτάσεις, επεκτείνοντας το εργοστάσιο ώστε το 1900 να αριθμεί 200 εργαζόμενους.

Σήμερα βέβαια είναι εγκλωβισμένο εντός του Αστικού Ιστού της πόλης και άρχισε λόγω του περιεχομένου παραγωγής να προκαλεί προβλήματα και αντιδράσεις από τον Δήμο Υμηττού και να απαιτείται η απομάκρυνση του.

B) Διαδρομή μέσα στο Χρόνο

Οι αδελφοί Μαλτσινιώτη ξεκινούν την διαδρομή τους ιδρύοντας το 1887 ένα μικρό εργοστάσιο στο Μοναστηράκι που παράγουν και πουλούν φυσίγγια για κυνηγητικά όπλα. Στη συνέχεια έχοντας κερδίσει μερίδα της αγοράς όπλων, αγοράζουν το 1891 την έκταση στη θέση «Κοπανά» που βρίσκεται η σημερινή ΠΥΡ.ΚΑΛ. και μεγαλώνουν την επιχείρησή τους εισερχόμενοι σε κατασκευή αμυντικού – πολεμικού υλικού, εισάγοντας τεχνογνωσία από Βέλγιο και Γερμανία.

Την ίδια περίοδο λειτουργεί το εργοστάσιο «Μωραϊτίνη» στη θέση «Μπιστάρδο» στο Αιγάλεω, που παράγει πυρίτιδα και κάλυκες φυσιγγίων, με την επωνυμία «Ελληνικόν Πυριτιδοποιείον και Καλυκοποιείων».

Ο σκληρός ανταγωνισμός δυο βιομηχανιών οπλικών συστημάτων σε μια μικρή χώρα όπως η Ελλάδα οδηγεί τις δυο Εταιρείες σε σύμπραξη, όπου παράγουν πλέον περίπου 50.000 έως 60.000 φυσίγγια ημερησίως, με σχεδόν αποκλειστικό αγοραστή τον Ελληνικό Στρατό.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ευνοούν την ανάπτυξη της εταιρείας και την στηρίζουν μέχρι το έτος 1925, όπου συνάπτει μια πολύ μεγάλη συμφωνία με το Ελληνικό Κράτος την περίοδο της Δικτατορίας Πάγκαλου. Έτσι επεκτείνει τη κατασκευή κτηρίων και αγοράζει νέα μηχανολογικό εξοπλισμό για να ανταπεξέλθει στην συμφωνία παραγωγής 450 εκατομμυρίων φυσιγγίων στα επόμενα 10 χρόνια.

Δυστυχώς όμως με την πώση της Δικτατορίας το 1926, η παραγγελία ακυρώνεται ενώ εν τω μεταξύ έχει προχωρήσει σε σύναψη μεγάλου δανείου με την Εθνική Τράπεζα. Η επιχείρηση χρεοκοπεί και περνάει στα χέρια της Εθνικής Τράπεζας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες παραμένει ανενεργή για μια δεκαετία περίπου έως το 1934, που αγοράζεται από τον Πρόδρομο Μποδοσάκη. Εισέρχεται πλέον σε μια νέα αναπτυξιακή πορεία που η επιχείρηση ταξιδεύει με τον Μποδοσάκη μέχρι την δεκαετία του 1970. Με την ίδρυση της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (Ε.Β.Ο.) το 1976, η ΠΥΡ.ΚΑΛ. κλονίζεται και παρακμάζει. Το έτος 1982 κρατικοποιείται και το έτος 2004 συγχωνεύεται με την Ε.Β.Ο.

Γ) Μελέτη των κτηρίων του εργοστασίου και προσδιορισμός των Διατηρητέων και Κατεδαφιστέων

Το εργοστάσιο της ΠΥΡΚΑΛ σήμερα εγκλωβισμένο εντός ενός πυκνοδομημένου αστικού ιστού του Δήμου Δάφνης – Υμηττού είναι αδύνατο να μπορεί να λειτουργήσει σαν βιομηχανία κατασκευής οπλικών συστημάτων.

Έχοντας διανύσει μια πορεία 150 χρόνων ζωής που αγκαλιάζει τρεις αιώνες, έχει αφήσει πίσω του ένα πλούσιο οικοδομικό όγκο, κυρίως βιομηχανικών κτηρίων. Σύμφωνα με τον έλεγχο που πραγματοποίησε η Υπηρεσία στη μελέτη και πρόταση των μελετητών διαπιστώνει τα παρακάτω:

Επειδή δεν προέκυψαν πηγές που να προσδιορίζουν τις χρονολογίες ανέγερσης των κτισμάτων του συγκροτήματος, προχώρησαν στην χρονολόγηση κατασκευής των κτηρίων συσχέτιζοντας τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτηρίων με τις περιόδους ανάπτυξης και επέκτασης της επιχείρησης. Αυτή η προσέγγιση τους οδήγησε να καθορίσουν τρεις περιόδους ανάπτυξης του κτηριακού συγκροτήματος. Πρώτη Περίοδος αναφέρεται στα έτη 1891 – 1926, η Δεύτερη Περίοδος τα έτη 1934 – 1960 και η Τρίτη Περίοδος 1960 – Σήμερα.

Για την Πρώτη Περίοδο 1891 – 1926, προτείνεται η διατήρηση έντεκα (11) κτηρίων και η κατεδάφιση έξι (6) κτηρίων.

Συγκεκριμένα, προτείνεται η διατήρηση των κτηρίων 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 και 15, και η κατεδάφιση των

υπολοίπων έξι κτηρίων. Από το σύνολο των προτεινόμενων διατηρητέων κτηρίων, τα κτήρια 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12 και 15 φαίνεται ότι έχουν κατασκευαστεί στα πρώτα έτη λειτουργίας του εργοστασίου μεταξύ των ετών 1891 έως 1910. Αυτά έχουν υλοποιηθεί με παραδοσιακές κατασκευαστικές μεθόδους και υλικά και χρήση παραδοσιακών μορφολογικών στοιχείων και ορισμένες φορές νεοκλασικών μοτίβων.

Η κτηριακοί όγκοι είναι απλοί, ορθογωνικοί, με επίπεδες όψεις και με εν σειρά ανοίγματα. Επικαλύπτονται από δίκλινη στέγη. Είναι κυρίως μονώροφα εκτός από τα κτήρια διοίκησης που σε ένα τμήμα τους είναι διώροφα. Η επεξεργασία των όψεων είναι απλή, όπου η επιπεδότητα των εξωτερικών τοίχων διακόπεται μόνο από τα ανοίγματα με περιμετρική επεξεργασία των παριών, των ανωφλιών, των γωνιών και των ακμών. Σε ορισμένα κτήρια έχουμε ειδική μεταχείριση τη λαξευμένης πέτρας που περιβάλλει το κτήριο.

Τα κτήρια 1,2 και 6 προκύπτει να έχουν κατασκευαστεί των ετών 1925 -1926 όταν η εταιρεία συνάπτει μια πολύ μεγάλη συμφωνία με το Ελληνικό Κράτος την περίοδο της Δικτατορίας Πάγκαλου. Έτσι επεκτείνει τη κατασκευή κτηρίων.

Τα κτήρια αυτά είναι κατασκευασμένα με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα, διαμορφώνονται μεγαλύτερα εσωτερικά ανοίγματα με μεγαλοπρεπή τοξωτή δοκίδωση οροφής που παρουσιάζει την εικόνα ενός μνημειακού κτηρίου, θέλοντας να δώσει μια συμβολική μορφολογική άποψη, που προβάλλει μια αρχιτεκτονική γοήτρου της ευρωστίας και πρωτοπορίας της επιχείρησης. Παράλληλα η εξωτερική εικόνα με τις κολώνες σε απόλυτη συμμετρία, πλαισιωμένες με λαξευμένη πέτρα ίδιας μορφολογίας με την προηγούμενη περίοδο ενσωματώνουν τις αρχές του παραδοσιακού κτηρίου που αναλύσαμε παραπάνω.

Σημείωση: Τα κτήρια αυτής της περιόδου έχουν σταλεί για κήρυξη σε διατηρητέα μνημεία στο Υπουργείο Πολιτισμού.

Με την πώση της Δικτατορίας το 1926, η παραγγελία ακυρώνεται ενώ εν τω μεταξύ έχει προχωρήσει σε σύναψη μεγάλου δανείου με την Εθνική Τράπεζα. Το εργοστάσιο χρεοκοπεί και περιέχεται σε αδράνεια για αρκετά χρόνια στα χέρια της Εθνικής Τράπεζας.

Η επανεκκίνηση πραγματοποιείται το έτος 1934 με την αγορά της επιχείρησης από τον Πρόδρομο Μποδοσάκη. Έτσι σύμφωνα με τους μελετητές

ξεκινά η Δεύτερη Περίοδος που καλύπτει τα έτη 1934 έως 1954. Η περίοδος αυτή χωρίζεται σε δύο υποπεριόδους η πρώτη πριν τον Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (1934 -1937). Κατά την διάρκεια του πολέμου έως την φυγή των Γερμανών το εργοστάσιο βρίσκεται στάσιμο και διαλυμένο από υποδομή. Η επανεκκίνηση πραγματοποιείται το έτος 1951 με ισχυρή επένδυση εκσυγχρονισμού που ολοκληρώνεται το 1954.

Σύμφωνα με την πρόταση των μελετητών τα κτίρια που προστέθηκαν αυτή την περίοδο είναι τα 17, 18, 21, 56 που παρουσιάζουν αξιολογικά μορφολογικά χαρακτηριστικά της περιόδου κατασκευής τους και εκτιμούμε ότι πρέπει να αποκατασταθούν και να διατηρηθούν. Ανάμεσα σε αυτά τα κτίρια υπάρχουν διάχυτες κατασκευές κτιρίων, προσθηκών και στεγάστρων χωρίς μορφολογικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον Βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής που εμποδίζουν την καθαρότητα ανάγνωσης των επιλεγμένων κτηρίων που τα κρίνουμε κατεδαφιστέα. Αυτή την περίοδο οι νέες κατασκευές που προτείνουμε για διατήρηση έχουν την αφετηρία τους στο Μοντέρνο Κίνημα. Κυριαρχεί πλέον το οπλισμένο σκυρόδεμα καθώς και νέα υλικά πλήρωσης που παρουσιάζουν την ένα αντίληψη του Έλληνα Βιομήχανου για την εξευρωπαϊσμένη εικόνα που θέλει να προβάλει με τα κτήρια της επιχείρησης. Η εικόνα αυτή βρίσκει εφαρμογή κυρίως στο «οδοντωτό κτήριο» που δηλώνει έντονα την παρουσία του με την ξεχωριστή του αρχιτεκτονική γλώσσα.

Τις όψεις συνήθως τις διακόπτουν κάθετες κολώνες που διαφοροποιούνται από τα στοιχεία πλήρωσης και αρθρώνονται με επαναληπτικό και ρυθμικό τρόπο. Ταυτόχρονα τα πλευρικά ανοίγματα κατανέμονται ομοιόμορφα και σε αυστηρή σειρά. Ένα νέο κύμα κτηριακής υποδομής και εξοπλισμού που καθορίζουν την Τρίτη Περίοδο, πραγματοποιείται την δεκαετία του 1960.

Έτσι, προστίθενται νέα κτίρια, εκ των οποίων προτείνονται για διατηρητέα, το κτίριο διοίκησης και βιομηχανικά κτίρια όπως τα: 16, 51, 53, 68, 69, 78, 79, 93.

Τα προτεινόμενα διατηρητέα κτίρια αυτής της περιόδου χαρακτηρίζονται από την μορφολογία της μοντέρνας Βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής, ενσωματώνοντας πολλάκις την οδοντωτή στέγη, τα λιτά γραμμικά στοιχεία των όψεων και τις αρχές της ευελιξίας στη διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων. Ο εσωτερικός χώρος είναι σχεδόν ενιαίος και ελεύθερος από υποστυλώματα, έτσι ώστε να προσφέρει ελευθερία στην τοποθέτηση των μηχανών, καθώς και αναπροσαρμογή ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης.

Όσον αφορά τα δομικά υλικά, έχουμε επεκταμένη χρήση του οπλισμένου σκυροδέματος, όπου οι νέες κατασκευαστικές τεχνολογίες μας παρέχουν δυνατότητα μεγάλων ανοιγμάτων.

Το 1976 με την ίδρυση της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (Ε.Β.Ο.) από το Ελληνικό κράτος, η ΠΥΡ.ΚΑΛ. παρακμάζει και το 1982 κρατικοποιείται. Έκτοτε, δεν έχουμε καμία ανέγερση κτηρίων με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αλλά πληθώρα αμελητέων προσθηκών και κατασκευών.

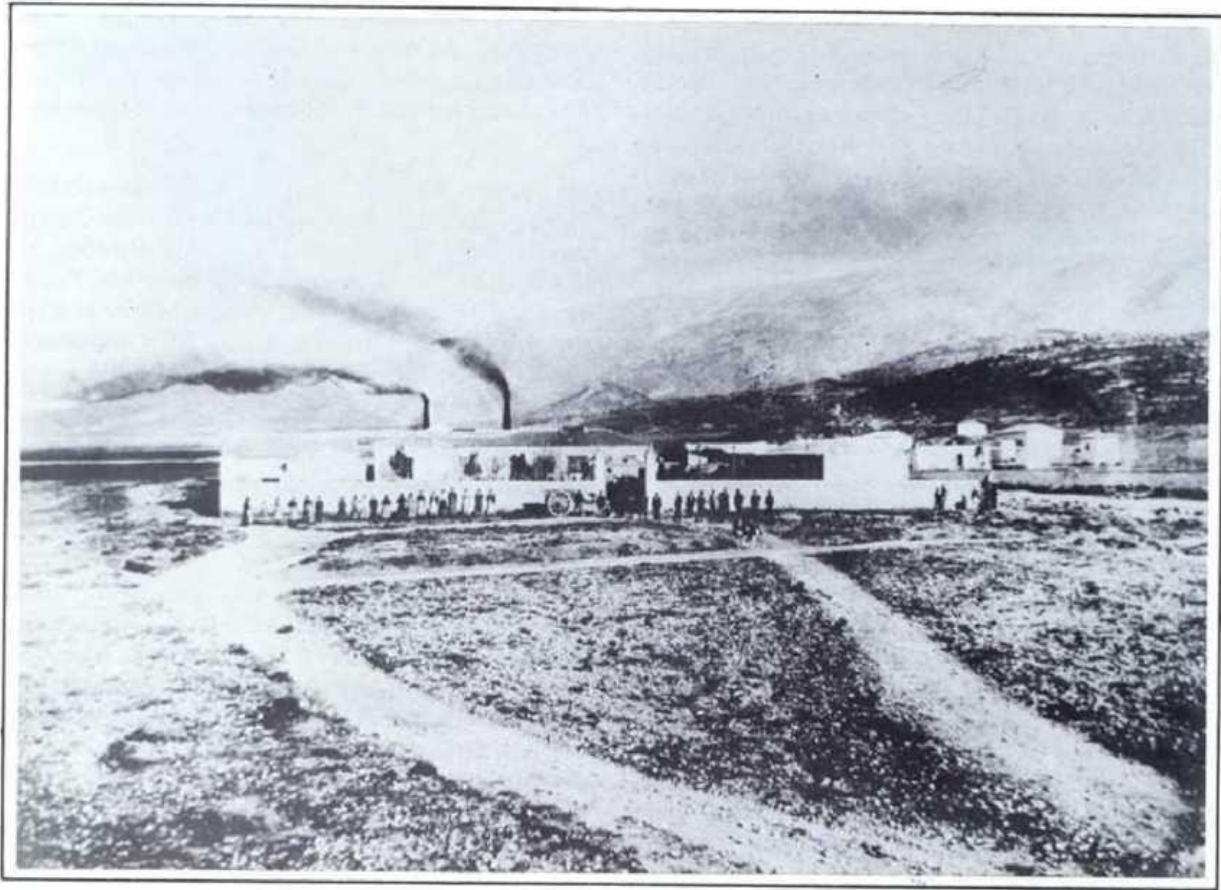
B) Το εργοστάσιο - Χρονικές τομές

1. Η ίδρυση του «Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου»

Σχεδόν ενάμιση αιώνα ζωής μετράει η Ελλάδα από τότε που αξιώθηκε μόνη της να παράγει και να τροφοδοτεί τους αγωνιστές της με υλικό πολέμου κι ας είχε από πολύ νωρίτερα στη διάθεσή της την πηγή της μπαρούτης στην ορεινή Δημητσάνα. Στο τέλος του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, καθώς η ανεξαρτησία έχει ανατείλει για τη χώρα λίγο ερασιτεχνικά, ωστόσο σταθερά, η Ελλάδα μπαίνει σε βιομηχανική τροχιά με τη δραστηριότητα ικανών ντόπιων επιχειρηματιών να σπεύδει να καλύψει τρύπες. Μωραϊτίνης και αδελφοί Μαλτσιωνίτη είναι αυτοί που πρώτοι συνδέθηκαν με την εγχώρια οπλική βιομηχανία για να έρθει κατόπιν ο Πρόδρομος Μποδοσάκης και να την απογειώσει με το επιχειρηματικό του εκτόπισμα και τη διεθνή αίγλη του. Έτσι, η μικρή, ειρηνική χώρα που στη μακραίωνη ιστορία της βρέθηκε αρκετές φορές στη δίνη εξωγενών επιβουλών και πολεμικών κυκλώνων, στην καρδιά του 19ου αι. αποκτά τη δική της θέση στην οπλική τροφοδοσία.

Το 1874 ο Μικρασιάτης στην καταγωγή, αξιωματικός του Πυροβολικού, αδελφός του πολιτικού Αριστείδη Μωραϊτίνη - Κωνσταντίνος, έχοντας υπηρετήσει τη χώρα σε θερμό πολεμικό κλίμα και γνωρίζοντας από πρώτο χέρι τις ανάγκες της σε όπλα ζητεί και λαμβάνει με Βασιλικό Διάταγμα την άδεια δημιουργίας επιχείρησης για την παραγωγής πυριτίδας.

Το «Ελληνικόν Πυριτιδοποιείον και Καλυκοποιείον» στεγάζεται σε κτήριο έκτασης περίπου 100 στρεμμάτων στη θέση «Μπιστάρδο» ή «Διασωρίτης» της περιοχής Αιγάλεω στην Αθήνα, με πρόσωπο στην Ιερά Οδό. Ο Μωραϊτίνης φέρνει από τη Γαλλία εξειδικευμένους τεχνικούς, τους ξεναγεί στο κτήριο και τους ζητά να σχεδιάσουν και να χτίσουν τις εγκαταστάσεις παραγωγής υλικού. Ταυτόχρονα παραγγέλλει τα μηχανήματα από το εξωτερικό. Το 1876 η επιχείρηση μετατρέπεται σε ομόρρυθμη εταιρεία με τη σύμπραξη των επιχειρηματιών Θεοφιλά Ρικάκη και του ορυκτολόγου Ανδ. Κορδέλλα. Το 1882, με τη συμμετοχή της Γενικής Πιστωτικής Τράπεζας του Αθ. Μουτσόπουλου, μετατρέπεται σε ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «Ελληνικόν Πυριτιδοποιείον» υπό την τεχνική διεύθυνση του ιδρυτή της Μωραϊτίνη. Οι προσθήκες εγκαταστάσεων και νέων προϊόντων είναι συνεχείς. Το 1887 εγκαινιάζεται συνεργείο κατασκευής μολυβδοσωλήνων και το 1890 το «δυναμιτοποιείον», το συνεργείο παραγωγής θειικού καινιτρικού οξέος για κατασκευή δυναμίτιδας και λοιπών εκρηκτικών υλών. Για δεκαετίες το εργοστάσιο παράγει μαύρη πυριτίδα για φουρνέλα, πυριτίδα για κυνήγι, δυναμίτιδα και σκάγια.

1. Η εμφάνιση μιας νέας βιομηχανίας στην αγορά - Ο ανταγωνισμός

Παράλληλα με την λειτουργία του εργοστασίου το 1887, στο Μοναστηράκι, ξεφυτρώνει «κατάστημα πωλήσεως κυνηγετικών όπλων και φυσιγγίων» υπό των Σπαρτιατών αδελφών Γεωργίου, Δημητρίου και Παναγιώτη Μαλτσινιώτη που πολύ σύντομα καταφέρνει να κερδίσει μεγάλο μερίδιο της αγοράς. Με το ξέσπασμα της κρητικής επανάστασης, με την αυξημένη ανάγκη για προμήθεια πυρομαχικών και κρίνοντας ότι η αγορά πλέον έχει «ανοίξει» αρκετά ώστε να χωρέσει και μία δεύτερη βιομηχανία του είδους, εκτός από εκείνη του Μωραϊτίνη, τα τρία αδέρφια ιδρύουν μονάδα παραγωγής όπλων και φυσιγγίων υπό την επωνυμία «Αδελφοί Μαλτσινιώτη ΟΕ», την οποία αρχικά εγκαθιστούν στην έρημη τότε περιοχή του Ψυχικού. Παράλληλα με το καζάνι της Κρήτης που βράζει, στο βορρά ανατέλλει η εποχή του μακεδονικού αγώνα με τις ανάγκες για όπλα να πολλαπλασιάζονται. Οι Μαλτσινιώτη βρίσκουν ευκαιρία να απλώσουν την επιχείρησή τους, αυτή τη φορά στην επίσης απομακρυσμένη περιοχή Κοπανά του σημερινού δήμου Δάφνης-Υμητού, όπου αγοράζουν έκταση 10 στρεμμάτων. Το εργοστάσιο στη νέα θέση είναι έτοιμο και μπαίνει στην παραγωγή το 1891. Σε ελάχιστο χρονικό διάστημα κι έχοντας εισαγάγει τεχνολογία και μηχανήματα από τις πρωτοπόρες Βέλγιο και Γερμανία, το εργοστάσιο στον Κοπανά παράγει πια φυσίγγια σε μπρούντζινους κάλυκες για τα νέα όπλα άκαπνης πυρίτιδας, τύπου Μάνλιχερ (Mannlicher-Schonauer), που κατασκευάζει η αυστριακή Στάγιερ (Steyer). Το 1900, η βιομηχανία Μαλτσινιώτη αριθμεί ήδη 200 εργάτες, είναι μία υπολογίσιμη δύναμη στον κλάδο κλυδωνίζοντας σοβαρά τα θεμέλια του «Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου», που εξακολουθεί να παραμένει στοχευμένο στα προϊόντα του τουφεκίου Γκρα (Gras), που σταδιακά όμως περνάει στις μονάδες της δεύτερης γραμμής, χάνοντας την εμπιστοσύνη των πολεμιστών της πρώτης.

Συμπόρευση αδελφών Μαλτσινιώτη και Μωραϊτίνη - Η ίδρυση της «Εταιρείας Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου».

Ο ανταγωνισμός γίνεται πια σκληρός και το γύρισμα του αιώνα βρίσκει τους αδελφούς Μαλτσινιώτη σε αποτελεσματικότερη θέση στην αγορά σε σχέση με τον Μωραϊτίνη. Το παραγμένο πολιτικό σκηνικό στην Ελλάδα ωστόσο, δεν ευνοεί τον ανταγωνισμό και η χώρα είναι πολύ μικρή ώστε να αντέξει και τις δύο βιομηχανίες οπλικών συστημάτων. Οι αδελφοί Μαλτσινιώτη γνωρίζουν ότι στην τροφοδοσία του ελληνικού στρατού προτεραιότητα θα έχει πάντα ο κοντινότερος στο αφτί της εξουσίας, Μωραϊτίνης, ενώ εκείνος με τη σειρά του ξέρει πως μία αμιγώς ιδιωτική επιχείρηση είναι πολύ πιο ευέλικτη για την αγορά του εξωτερικού. Έτσι, το τέλος του μακεδονικού αγώνα, το 1908, βρίσκει τα δύο οπλικά εργοστάσια της χώρας συγχωνευμένα σε μία βιομηχανία υπό την επωνυμία «**Εταιρεία Ελληνικού Πυριτιδοποιείου και Καλυκοποιείου**», (ΕΕΠΚ ή ΕΠΚ), έτοιμη να αντιμετωπίσει τις ανάγκες νέων πολέμων, που προοιωνίζονται από τις διεθνείς συγκυρίες. Η νέα εταιρεία λειτουργεί από το 1909 στο Αιγάλεω, κυρίως όμως στον Υμητό, όπου έχει αποκτήσει και πλαινές εκτάσεις έχοντας απλωθεί. Παράγει 60.000 φυσίγγια ημερησίως και τροφοδοτεί σχεδόν αποκλειστικά πια τον ελληνικό στρατό.

Οι βαλκανικοί πόλεμοι έρχονται και φεύγουν κι ένας νέος πόλεμος, ο Α' Παγκόσμιος ζημερώνει για την ανθρωπότητα. Όπως στους βαλκανικούς έτσι και σε αυτόν, η ΕΕΠΚ κρατά ψηλά την τιμή και το ηθικό της εγχώριας στρατιάς. Βέβαια, κατά τους βαλκανικούς πολέμους το καλυκοποιείο δεν είναι ο αποκλειστικός προμηθευτής των Ελλήνων στρατιωτών, αλλά στον μεγάλο πόλεμο είναι αυτό που τροφοδοτεί αποκλειστικά με πολεμικό υλικό τον ελληνικό στρατό. Μάλιστα οι δυνατοί σχεδιαστές του έχουν δημιουργήσει μία πατέντα ανακατασκευής δεσμιδων και καλύκων πολυβόλου, ενώ στο τέλος του πολέμου το εργοστάσιο θα αποκτήσει τη δυνατότητα παραγωγής και οβιδων βαρέως πυροβολικού. Λίγο πριν τη λήξη του Α' Παγκοσμίου, ο Παναγιώτης Μαλτσινιώτης σβήνει, η «ψυχή» του σχεδιασμού και διαχείρισης της

εταιρείας. Παρά ταύτα με την τετραετή θητεία (1918-1922) του χημικού Λεόντιου Οικονομίδη, η εταιρεία θα γνωρίσει μία νέα μεγάλη άνθιση. Στο μεταξύ, τα εναπομείναντα δύο αδέρφια Μαλτσινιώτη, Γιώργος και Δημήτρης, αποσύρονται. Τη διοίκηση αναλαμβάνουν τώρα οι Ι. Καλύβας (που θα χάσει τη ζωή του μέσα στο εργοστάσιο, σε έκρηξη παρασκευής υλικού) και Γ. Λογοθέτης στο καλυκοποιείο και Κ. Αραπίδης στο πυριτιδοποιείο.

2. Ο προσωρινός μαρσαμός του εργοστασίου και η ανάκαμψη του υπό τη διοίκηση Μποδοσάκη

Κατά το 1925, την περίοδο της δικτατορίας του Πάγκαλου, το εργοστάσιο δέχεται από την κυβέρνηση μια παραγγελία μαμούθ. Καλείται να παραδώσει μέσα στην επόμενη δεκαετία 450 εκατομμύρια φυσίγγια και επί τούτου εισπράττει προκαταβολή 40 εκατομμυρίων δραχμών. Προκειμένου να αντεπεξέλθει στη διεκπεραίωση της παραγγελίας και να εκσυγχρονίσει την παραγωγική της διαδικασία η διοίκηση της εταιρείας προχωρά σε δανεισμό από την Εθνική Τράπεζα. Με την πώση του Πάγκαλου, η σύμβαση ακυρώνεται και η εταιρεία υποχρεώνεται να επιστρέψει την προκαταβολή και να υποστεί τις συνέπειες του δανείου. Η μετοχή της πέφτει στα τάρταρα και το εργοστάσιο, σε μαρσαμό πλέον περιέρχεται για χρόνια στα «χέρια» της Εθνικής Τράπεζας. Η ελληνική κυβέρνηση επιχειρεί να δραστηριοποιήσει εκ νέου την εταιρεία μέσω δύο τραπεζών (Εθνικής και Βιομηχανίας) και του δαιμόνιου Καππαδόκη επιχειρηματία Πρόδρομου Μποδοσάκη. Με τους χειρισμούς της κυβέρνησης και την εμπλοκή των τριών μερών, η προσπάθεια δυστυχώς δεν ευοδώνεται.

Λίγα χρόνια μετά, ο Μποδοσάκης ύστερα από ατυχή επιχειρηματικά ανοίγματα, χάνει την περιουσία του. Προηγουμένως ωστόσο έχει καταφέρει να δημιουργήσει ισχυρές πολιτικές φιλίες και να προχωρήσει σε σημαντικές ευεργεσίες για τον τόπο. Κατά το 1934 που αναζητεί τρόπο επανεκκίνησης της δραστηριότητάς του κάνει την εμφάνισή του ο διοικητής της Εθνικής Τράπεζας, Ίων Δροσόπουλος που του προτείνει τη διοίκηση του εργοστασίου υπό το χαρακτηριστικό λόγο: **«Ξέρω ότι ο Κονδύλης, ως υπουργός στρατιωτικών, θα θελήσει να σε βοηθήσει. Ξέρω επίσης ότι ο μόνος κατάλληλος για να αναλάβει τη διεύθυνση της εταιρείας Καλυκοποιείου είσαι εσύ. Πες μας τι θέλεις να ξεκινήσεις».**

Σύμφωνα με τη βιογραφία του, «...ο Μποδοσάκης, παρ' όλο που μια τέτοια πρόταση ήταν γι αυτόν μάννα εξ ουρανού, επιφυλάχθηκε να απαντήσει. Πήγε αμέσως στον Κονδύλη και του μίλησε. Ύστερα από την ενθάρρυνση του Κονδύλη, πήγε πάλι στο Δροσόπουλο και του είπε ότι δέχεται να αναλάβει τη διεύθυνση της εταιρείας, υπό τον όρο ότι η Τράπεζα θα του πουλήσει ολόκληρο το πακέτο των μετοχών της: « Η τρέχουσα τιμή των μετοχών της εταιρείας είναι 700 δραχ. η καθεμιά. Επειδή δεν έχω να σας πληρώσω τώρα αμέσως την αξία τους, τις αγοράζω) προς 2.200 και σας τις αφήνω ενέχυρο. Αν πετύχω στην προσπάθειά μου, η Τράπεζα θα πάρει τα τριπλάσια. Αν αποτύχω, εγώ είμαι ο χαμένος και όχι η Τράπεζα... »» προτείνει στον Δροσόπουλο κι εκείνος δεν έχει άλλη επιλογή από το να δεχθεί.

Με τον αέρα και την «εγγύηση» του ονόματος ενός ικανού αλλά ριψοκίνδυνου επιχειρηματία, το Πυριτιδοποιείο- Καλυκοποιείο περνάει πλέον στα χέρια του Μποδοσάκη. Με δάνειο 70 εκατομμυρίων δραχμών, αγοράζει σε εξευτελιστική τιμή τον μηχανολογικό εξοπλισμό του εργοστασίου, που σκουριάζει στην κατοχή της Εθνικής και παίρνει την πρώτη παραγγελία από τον φίλο του, υπουργό Κονδύλη. Θα κατασκευάσει για τις ανάγκες του ελληνικού στρατού 25 εκατομμύρια φυσίγγια και άλλα τόσα βλήματα. Η λειτουργία της εταιρείας με τον Μποδοσάκη στο τιμόνι είναι κερδοφόρα. Λίγο πριν την έναρξη του Β' παγκοσμίου πολέμου, όλες οι ευρωπαϊκές χώρες προετοιμάζουν τις πολεμικές μηχανές τους και η ζήτηση για υλικό είναι αυξημένη. Οι εργαζόμενοι στο ελληνικό εργοστάσιο αγγίζουν τους 12.000 και δουλεύουν νυχθημερόν σε τρεις βάρδιες.

Στις αρχές του 1937, μάλιστα, ο Μποδοσάκης απορροφά την υπό εκκαθάριση «Οπλουργεία και Οβιδουργεία ΑΕ», εταιρεία που είχε δημιουργηθεί το 1925 με μετόχους τον ίδιο, την Εθνική Τράπεζα και τους Επ. Χαρίλαο (βιομήχανο του Κύκλου της Ζυρίχης) και Νικ. Σπηλιωτάκη (μεγαλομέτοχο της Τράπεζας Αθηνών και του Πυριτιδοποιείου-Καλυκοποιείου, αλλά τερμάτισε τις εργασίες της δυο χρόνια αργότερα. Ο Μποδοσάκης εξακολουθεί να επενδύει και μεταξύ άλλων αγοράζει εκτάσεις στη Βλύχα της Ελευσίνας, επεκτείνοντας την παραγωγική δραστηριότητα και μετονομάζει τη κραταιά πλέον βιομηχανία σε ΠΥΡ-ΚΑΛ από τα πρώτα γράμματα του Πυριτιδοποιείου-Καλυκοποιείου.

Στο μεταξύ, οι εξαγωγές εκτινάσσονται προς την Ισπανία, όπου μαινεται εμφύλιος, τροφοδοτώντας με υλικό και τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Μάλιστα, σύμφωνα με αναφορά του διοικητή της Τράπεζας Ελλάδος, Εμμανουήλ Τσουδερού, **«οι εξαγωγές της Εταιρείας σε Ισπανία Τουρκία, Ρουμανία και Μεγάλη Βρετανία, κατά τα έτη 1936 μέχρι 1940, ανήλθαν σε αξία τα 8 (οκτώ) εκατομμύρια λίρες Αγγλίας!».**

Αν και στο εξωτερικό τα πράγματα πάνε καλά για τον Μποδοσάκη, στην Ελλάδα η στάση των Ενόπλων Δυνάμεων απέναντί του είναι εχθρική. Οι στρατιωτικοί αμφισβητούν την ποιότητα των προϊόντων της ΠΥΡ-ΚΑΛ και παρά τη διεθνή αναγνώριση της εταιρείας, προτιμούν να προμηθεύονται πυρομαχικά από το εξωτερικό.

Ο επιχειρηματίας βλέπει το μεγάλο πόλεμο να έρχεται με καλπασμό και παράγει με εντατικούς ρυθμούς, δημιουργώντας αποθέματα, που αποδεικνύονται σωτήρια για τη χώρα, με το ξέσπασμα του ελληνο-ιταλικού πολέμου.

Με τη γερμανική εισβολή προ των θυρών στις αρχές του 1941, ο Μποδοσάκης ζητά επίμονα από την κυβέρνηση να φυγαδεύσει τον εξοπλισμό της ΠΥΡ-ΚΑΛ στη Μέση Ανατολή για να μην πέσει στα χέρια των κατακτητών. Η έγκριση φτάνει πολύ αργά και με την άφιξή τους στην Αθήνα, οι Γερμανοί σπεύδουν να επιτάξουν εγκαταστάσεις και μηχανήματα και να επιστρατεύσουν το προσωπικό προς όφελός τους. Στο μεταξύ, ο Μποδοσάκης έχει φύγει εκτός χώρας και με εντολή του πρόεδρου του ΔΣ Εταιρείας τοποθετείται πλέον ο Θ. Υψηλάντης, ο οποίος θα παραμείνει σε αυτή τη θέση έως το 1943. Το επόμενο έτος, πρόεδρος θα χρησθεί ο προσωπικός φίλος του Μποδοσάκη, Αυστριακός W. Deter. Κατά μία δεύτερη εκδοχή, η καθυστέρηση στη φυγάδευση του εξοπλισμού του εργοστασίου είναι απόφαση του ίδιου του Μποδοσάκη, προκειμένου να εξακολουθήσουν να απασχολούνται αντί έστω ισχνής αμοιβής στο εργοστάσιο, ακόμα και υπό γερμανική διοίκηση, οι Έλληνες εργαζόμενοι. Κατά την τρίτη εκδοχή, εκείνη των «καχύποπτων νοών», η παραμονή των μηχανημάτων στο εργοστάσιο είναι στρατηγική κίνηση του επιχειρηματία προκειμένου, δια του αυστριακού φίλου του Deter στο πηδάλιο της εταιρείας, το τελευταίο έτος του πολέμου, να διεκδικήσει από

τους κατακτητές γενναίες αποζημιώσεις ή και να τους μοσχοπουλήσει πεταλαιωμένα μηχανήματα. Με τη λήξη του πολέμου και τη φυγή των Γερμανών, το εργοστάσιο δεν βρίσκεται πλέον αποψιλωμένο από υποδομή, αλλά και μισογκρεμισμένο.

Η επανεκκίνηση της ΠΥΡ-ΚΑΛ γίνεται το 1951 με την είσοδο της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ. Με τις συνεχόμενες παραγγελίες της Ατλαντικής Συμμαχίας και την προτροπή του Παπάγου, ο Μποδοσάκης προχωρεί σε μεγάλη επένδυση εκσυγχρονισμού της βιομηχανίας, που ολοκληρώνεται το 1954. Τις επόμενες δύο δεκαετίες, η επιχείρηση ξαναγεννιέται, προοδεύει, εγκαινιάζει νέες εγκαταστάσεις και παρουσιάζει νέα προϊόντα. Ωστόσο πόλεμος πια δεν υπάρχει και σε περιόδους ειρήνης το μέλλον των πολεμικών βιομηχανιών είναι αβέβαιο. Έτσι έχουμε περιορισμένες παραγγελίες.

3. Η ίδρυση της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (ΕΒΟ)-Η συγχώνευση με την ΠΥΡ.ΚΑΛ

Το 1976, με την ίδρυση της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (ΕΒΟ) από το ελληνικό κράτος προκειμένου να τροφοδοτεί μόνο του τον εγχώριο στρατό, η εταιρία δέχεται το μεγαλύτερο πλήγμα. Η ΕΒΟ παράγει το τυφέκιο G3 της Γερμανικής Heckler & Koch το οποίο καθιερώνεται στις ασκήσεις των στρατιωτών αφήνοντας πίσω του το FN FAL, το οποίο η ΠΥΡ-ΚΑΛ έχει ήδη αρχίσει να παράγει με άδεια της βελγικής εταιρείας στην οποία ανήκει η πατέντα.

Η ανάπτυξη της ΕΒΟ βλάπτει σοβαρά την ΠΥΡ-ΚΑΛ, και τα πλήγματα για τον Μποδοσάκη αυξάνονται, καθώς τη δεκαετία του '70 εκτός από την οπλική βιομηχανία του, βλέπει και άλλες εταιρείες του να παρακμάζουν. Το κράτος επεμβαίνει και το 1982 η ΠΥΡ-ΚΑΛ κρατικοποιείται. Η εταιρεία επενδύει στην έρευνα και την ανάπτυξη νέων οπλικών προϊόντων, βομβών, ναρκών, πυροκροτητών κ.α., συμμετέχει στην παραγωγή Stinger και λοιπών πυραύλων, ενώ από τη δεκαετία του 1990 προχωρά σε δικό της σχεδιασμό προϊόντων. Το 2004 συγχωνεύεται με την ΕΒΟ σε μία νέα εταιρεία υπό τον τίτλο **«Ελληνικά Αμυντικά Συστήματα» (ΕΑΣ)**.

Κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και ύστερα από διαρκείς οχλήσεις των κατοίκων και της αυτοδιοικητικής Αρχής, το επιχειρησιακό κομμάτι της βιομηχανίας απομακρύνεται και από την έκταση του Υμηττού. Σήμερα, στο σημείο παραμένουν σε λειτουργία πολύ λίγες υπηρεσίες, με περισσότερα από 80 κτήρια να ρημάζουν στο χρόνο σε μία «νεκρή» πια έκταση 155 στρεμμάτων.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ - ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗΣ ΚΤΙΡΙΩΝ

Η αρχιτεκτονική ιστορία των ελληνικών βιομηχανικών κτιρίων εμφανίζεται ως ένας συνδυασμός τάσεων και επιδράσεων. Ειδικότερα θα μπορούσαμε να διακρίνουμε διαδοχικά στάδια στην ανάπτυξη και στην εξέλιξη της, τα οποία συνδιαμορφώθηκαν παράλληλα με τις γενικότερες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις. Οι περίοδοι που διακρίνονται είναι τρεις. Η πρώτη καλύπτει το διάστημα από τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα ως τη δεκαετία του 1920, η δεύτερη το διάστημα μεταξύ των δυο πολέμων και τα χρόνια της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης, ενώ η τρίτη αναφέρεται στην εποχή μετά το 1960.

Το βιομηχανικό συγκρότημα της ΠΥΡ.ΚΑΛ, αγκαλιάζοντας κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του το 19^ο και 20^ο αιώνα έχει ενσωματώσει σε μεγάλο μέρος δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής και των τριών περιόδων - τομών. Μελετώντας και αναλύοντας με λεπτομέρεια, όλα τα κτήρια του συγκροτήματος, προτείνουμε τη διατήρηση όλων των κτηρίων που τα μορφολογικά τους χαρακτηριστικά αποτελούν δείγματα βιομηχανικής αρχιτεκτονικής και των τριών περιόδων. Προτείνουμε την κατεδάφιση όλων των υπολοίπων που δεν εντοπίζουμε δείγματα αξιολογής Βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής, που στο μεγάλο τους μέρος είναι προσθήκες στέγαστρα και επεκτάσεις που εμποδίζουν και αλλοιώνουν την αναγνωρισιμότητα των μορφολογικών χαρακτηριστικών των κτηρίων, όσο και της δομής και μετεξέλιξης του συγκροτήματος. Παρά τη μεγάλη προσπάθεια που καταβλήθηκε, ερευνώντας όλες τις πιθανές πηγές, όπως το Ίδρυμα Μποδοσάκη, το αρχείο των «Ελληνικών Αμυντικών Συστημάτων», το Βιομηχανικό Επιμελητήριο και την Διοίκηση των Εργαζομένων, δεν κατέστη δυνατή η άντληση στοιχείων (σχέδια, τεχνικές εκθέσεις και αναφορές), για την χρονολογία κατασκευής των κτηρίων. Έτσι μελετήθηκαν τα μορφολογικά και δομικά χαρακτηριστικά των κτηρίων και η συσχέτιση με τις περιόδους ανάπτυξης και επέκτασης της επιχείρησης.

Αυτή η προσέγγιση οδήγησε σε συμπεράσματα για τις περιόδους των κατασκευών όπως αναλύεται παρακάτω.

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1891 - 1926

Η περίοδος αυτή ξεκινά με την έναρξη της λειτουργίας του εργοστασίου των αδερφών Μαλτσινιώτη στη θέση «Κοπανά» του σημερινού Δήμου Δάφνης - Υμηττού (1891) και τελειώνει με την πτώχευση της εταιρείας το 1926. Για τον προσδιορισμό της ανέγερσης των κτηρίων αυτής της περιόδου, την χωρίσαμε σε δυο υποπεριόδους την Α1 Περίοδο από το 1891 έως το 1910 όπου διακρίνουμε το πρώτο πυρήνα των κτηρίων με φέροντα οργανισμό από λιθοδομή και ξύλινη κεραμοσκεπή. Διαμορφωμένο στις πρώτες εκτάσεις που αγοράστηκαν στο Νότιο και Κεντρικό τμήμα της σημερινής έκτασης. Τη θέση αυτή μας την προσδιορίζει αφενός μεν η αρχική πύλη εισόδου του εργοστασίου που σώζεται μέχρι σήμερα και οι θέσεις των κτηρίων με φέροντα οργανισμό από λιθοδομή (κτήρια) 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15.

Το 1907 η επιχείρηση των αδελφών Μαλτσινιώτη συγχωνεύεται με την επιχείρηση Μωραιτίνη που είχε το εργοστάσιο στη θέση «Μπιστάρδο» στο Αιγάλεω, σήμερα πάρκο με τον υποκοριστικό τίτλο «Μπαρουτάδικο». Έτσι παρότι οι αδερφοί Μαλτσινιώτοι έχουν αγοράσει και τις γύρω εκτάσεις στη θέση κοπανά, οι ανάγκες σε κτηριακή υποδομή φαίνεται πως καλύπτονται από τις υποδομές των δυο εργοστασίων και έτσι δεν επεκτάθηκαν οι κατασκευές κτηρίων.

Η δεύτερη υποπερίοδος (Α2) κτηριακών υποδομών αρχίζει το 1925 και τελειώνει το 1926. Το 1925 το εργοστάσιο δέχεται μια μεγάλη κυβερνητική παραγγελία (δικτατορία Πάγκαλου) και καλείται να παραδώσει στην επόμενη δεκαετία 450 εκατομμύρια φυσίγγια και εισπράττει προκαταβολή 40 εκατομμυρίων δραχμών. Προκειμένου να ανταπεξέλθει στην παραγγελία προχωρά στην κατασκευή νέων βιομηχανικών κτηρίων και στην αγορά νέου μηχανολογικού εξοπλισμού. Για το λόγο αυτό συνάπτει μεγάλο δάνειο από την Εθνική Τράπεζα.

Με την πώση της δικτατορίας του Πάγκαλου η παραγγελία ακυρώνεται, το εργοστάσιο χρεοκοπεί και περιέχεται για αρκετά χρόνια στα χέρια της Εθνικής Τράπεζας. Εν τω μεταξύ έχουν κατασκευαστεί τα κτήρια 1,2 και 5, με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα

(κολώνες, δοκάρια και στέγη) και πλήρωση από λαξευμένη πέτρα. Τα κτήρια αυτά μπορούμε να τα χαρακτηρίσουμε ως μια μνημειακού χαρακτήρα με στοιχεία παραδοσιακά και νεοκλασικά και με έντονη της έκφραση της δυναμικής παρουσίας της επιχείρησης.

Τα κτήρια της πρώτης υποπεριόδου (Α1) έχουν υλοποιηθεί με παραδοσιακές κατασκευαστικές μεθόδους και υλικά και χρήση παραδοσιακών μορφολογικών στοιχείων και ορισμένες φορές νεοκλασικών μοτίβων.

Η κτηριακοί όγκοι είναι απλοί, ορθογωνικοί, με επίπεδες όψεις και με εν σειρά ανοίγματα. Επικαλύπτονται απλοί δίκλινη στέγη. Είναι κυρίως μονώροφα εκτός από τα κτήρια διοίκησης που σε ένα τμήμα τους είναι διώροφα. Η επεξεργασία των όψεων είναι απλή, όπου η επιπεδότητα των εξωτερικών τοίχων διακόπτεται μόνο από τα ανοίγματα με περιμετρική επεξεργασία των παριών, των ανωφλιών, των γωνιών και των ακμών. Σε ορισμένα κτήρια έχουμε ειδική μεταχείριση τη λαξευμένης πέτρας που περιβάλλει το κτήριο.

Στα κτήρια της δεύτερης υποπεριόδου (Α2) έχουμε φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα, διαμορφώνονται μεγαλύτερα εσωτερικά ανοίγματα με μεγαλοπρεπή τοξωτή δοκίδωση οροφής που παρουσιάζει την εικόνα ενός μνημειακού κτηρίου, θέλοντας να δώσει μια συμβολική μορφολογική άποψη, που προβάλλει μια αρχιτεκτονική γοήτρου της ευρωστίας και πρωτοπορίας της επιχείρησης. Παράλληλα η εξωτερική εικόνα με τις κολώνες σε απόλυτη συμμετρία, πλαισιωμένες με λαξευμένη πέτρα ίδιας μορφολογίας με την προηγούμενη περίοδο ενσωματώνουν τις αρχές του παραδοσιακού κτηρίου που αναλύσαμε παραπάνω.

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1934 - 1954

Την έναρξη της Β' περιόδου τη σηματοδοτεί η εξαγορά της επιχείρησης που κατέχει η Εθνική Τράπεζα από τον Πρόδρομος Μποδοσάκη το 1934. Και εδώ έχουμε δυο επεκτατικές φάσεις στην κατασκευή νέων κτηρίων. Η πρώτη (Β1) καλύπτει την περίοδο 1934 έως 1937 και η δεύτερη (Β2) 1951-1954. Από την επεξεργασία και μελέτη επέκτασης της κτηριακής υποδομής επιλέξαμε τα κτήρια 17, 18, 21, 56 που παρουσιάζουν αξιόλογα μορφολογικά χαρακτηριστικά της περιόδου κατασκευής τους και εκτιμούμε ότι πρέπει να αποκατασταθούν και να διατηρηθούν. Ανάμεσα σε αυτά τα κτήρια υπάρχουν διάχυτες κατασκευές κτηρίων, προσθηκών και στεγάστρων χωρίς μορφολογικό και αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον Βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής που εμποδίζουν την καθαρότητα ανάγνωσης των επιλεγμένων κτηρίων που τα κρίνουμε κατεδαφιστέα. Αυτή την περίοδο οι νέες κατασκευές που προτείνουμε για διατήρηση έχουν την αφετηρία τους στο Μοντέρνο Κίνημα. Κυριαρχεί πλέον το οπλισμένο σκυρόδεμα καθώς και νέα υλικά πλήρωσης που παρουσιάζουν την ένα αντίληψη του Έλληνα Βιομήχανου για την εξευρωπαϊσμένη εικόνα που θέλει να προβάλλει με τα κτήρια της επιχείρησης. Η εικόνα αυτή βρίσκει εφαρμογή κυρίως στο «οδοντωτό κτήριο» που δηλώνει έντονα την παρουσία του με την ξεχωριστή του αρχιτεκτονική γλώσσα.

Τις όψεις συνήθως τις διακόπτουν κάθετες κολώνες που διαφοροποιούνται από τα στοιχεία πλήρωσης και αρθρώνονται με επαναληπτικό και ρυθμικό τρόπο. Ταυτόχρονα τα πλευρικά ανοίγματα κατανέμονται ομοιόμορφα και σε αυστηρή σειρά.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1960 - ΣΗΜΕΡΑ

Τα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου 1960 έως 1976, η επιχείρηση συνεχίζει να βρίσκεται στα χέρια του Μποδοσάκη που εν το μεταξύ έχει επεκτείνει το εργοστάσιο μεταφέροντας μεγάλα τμήματα στην Ελευσίνα και στο Λαύριο.

Έτσι, στη θέση «Κοπανά» προσθέτει λίγα κτήρια, κυρίως το κτήριο διοίκησης και βιομηχανικά κτήρια όπως τα: 16, 51, 53, 68, 69, 78, 79, 93.

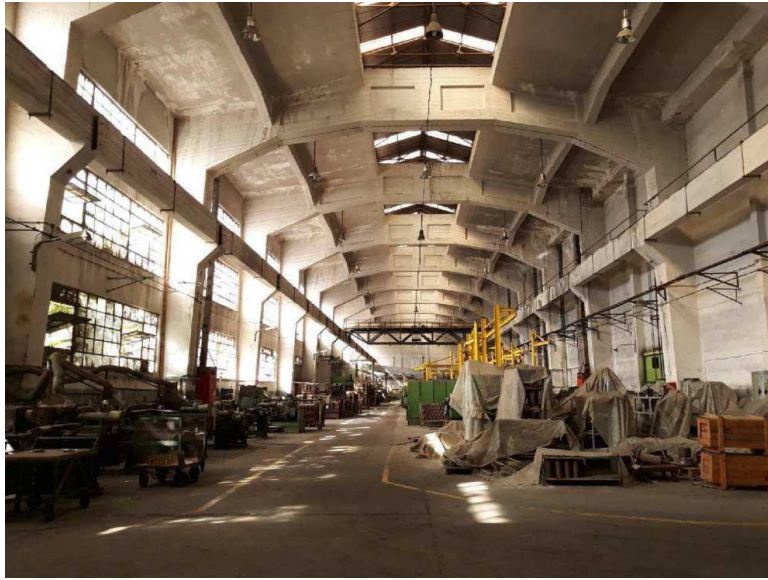
Το 1976 με την ίδρυση της Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων (Ε.Β.Ο.) από το Ελληνικό κράτος, η ΠΥΡ.ΚΑΛ παρακμάζει και το 1982 κρατικοποιείται. Έκτοτε, δεν έχουμε καμία ανέγερση κτηρίων με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αλλά πληθώρα αμελητέων προσθηκών και κατασκευών.

Τα προτεινόμενα διατηρητέα κτήρια αυτής της περιόδου (1960 - Σήμερα) χαρακτηρίζονται από την μορφολογία της μοντέρνας βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής, ενσωματώνοντας πολλακώς την οδοντωτή στέγη, τα λιτά γραμμικά στοιχεία των όψεων και τις αρχές της ευελιξίας στη διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων. Ο εσωτερικός χώρος είναι σχεδόν ενιαίος και ελεύθερος από υποστυλώματα, έτσι ώστε να προσφέρει ελευθερία στην τοποθέτηση των μηχανών, καθώς και αναπροσαρμογή ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης. Όσον αφορά τα δομικά υλικά, έχουμε επεκταμένη χρήση του οπλισμένου σκυροδέματος, όπου οι νέες κατασκευαστικές τεχνολογίες μας παρέχουν δυνατότητα μεγάλων ανοιγμάτων. Στη βάση της παραπάνω προσέγγισης αναλύουμε παρακάτω την πρόταση μας για κάθε κτήριο ξεχωριστά και προτείνουμε την διατήρηση του ή την κατεδάφισή του.

Η συνολική κάλυψη των κτιρίων ανέρχεται σε 69.578,40 τ.μ. Το μεγαλύτερο τμήμα των κτιριακών εγκαταστάσεων έχει μέχρι και σήμερα χρήση βαριάς βιομηχανίας, και σε αυτό εντοπίζεται πλήθος χώρων. Τα σημαντικότερα κτίρια βιομηχανικού χαρακτήρα που καταγράφονται αφορούν στις παρακάτω χρήσεις: Γομωτήριο, Μηχανουργείο και Συναρμολόγηση, Γραμμή Φωσφάτωσης (Λουτρά), Καλυκοποιεία, Βολιδοποιείο, Καψυλίωση, Οβιδουργείο, CNC, Γενικό Μηχανουργείο, Αυτόματα μηχανήματα INDEX, αεροσυμπιεστές, Υποσταθμός Πρεσσών Εξελάσεως εν Ψυχρώ, Γραμμή Επιμετάλλωσης και Χρωματισμού, Αυτόματα γραμμή Ανοδίωσης CISART, Κτίριο Συσκευασίας, Πρέσες Υπολειμμάτων, Εργαστήρια Μετρήσεων, Βαφείο και Φούρνοι Τηγμάτων. Λεβητοστάσιο (Ατμολέβητες). Στη δυτική είσοδο των εγκαταστάσεων, επί της οδού Ηλιουπόλεως, βρίσκεται το 8- όροφο κτίριο των γραφειακών εγκαταστάσεων και της γενικής διοίκησης, κτίριο που τη δεκαετία του '60 στέγαζε το γραφείο και την κατοικία του Πρόδρομου Μποδοσάκη - Αθανασιάδη.

Κτίριο 17

Το κτίριο 18 (42), είναι μονώροφο κτίσμα, που δεν γνωρίζουμε ακριβώς τη χρήση του. Κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα και φέρει μορφολογικά χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στη δεύτερη περίοδο βιομηχανικής αρχιτεκτονικής μεταξύ 1935-1945. Ειδικότερα πρόκειται για οδοντωτό κτίριο με μεγάλα ανοίγματα και υαλοστάσια στη στέγη καθώς και με χαρακτηριστικούς κυκλικούς φεγγίτες στη νότια όψη του. Το κτίριο 18 είναι αξιόλογο κατασκευαστικά και μορφολογικά και ως εκ τούτου, προτείνεται η διατήρησή του στο συγκρότημα.

Το κτίριο 20 (44), είναι μονώροφο κτίσμα διπλού ύψους και συνολικής επιφάνειας 503,68 τ.μ. που χρησιμοποιείται ως "ΤΡΟΧΕΙΟ". Το κτίριο 20 έχει κατασκευαστεί από οπλισμένο σκυρόδεμα τόσο στο φέροντα οργανισμό όσο και στα πλαίσια της στέγης. Είναι «οδοντωτό βιομηχανικό κτίριο» της δεύτερης βιομηχανικής περιόδου (1935-1940) όπως μαρτυρούν οι διαμορφώσεις τις στέγης με τις εξάρσεις και τα μεγάλα ανοίγματα για φυσικό φωτισμό και αερισμό. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μορφολογία των μπετονένιων τόξων που μοιάζουν με γλυπτά στο χώρο. Οι όψεις του κτιρίου φέρουν χαρακτηριστικά ανοίγματα βιομηχανικού στυλ, με μεγάλα υαλοστάσια. Τα μορφολογικά και κατασκευαστικά χαρακτηριστικά του κτιρίου, το καθιστούν ενδιαφέρον αρχιτεκτονικά και όπως είναι αναμενόμενο προτείνεται η διατήρησή του στο συγκρότημα.

Το κτίριο 21 (27), συναποτελείται από πέντε διαφορετικά κτίσματα συνολικής επιφάνειας 3294,62 τ.μ. που σύμφωνα με τις περιγραφές χρησιμοποιείται ως μηχανουργείο. Το κτίριο 21Α, είναι διώροφο κτίσμα, κατασκευασμένο με φέροντα οργανισμό και οροφή από οπλισμένο σκυρόδεμα. Οι όψεις του κτιρίου φέρουν ορθογωνικά ανοίγματα βιομηχανικού τύπου με μεγάλα υαλοστάσια, ενώ χαρακτηριστικές είναι και οι σωληνώσεις που τρέχουν εξωτερικά και κατά μήκος της. Το κτίριο 21Β, αποτελεί διώροφο κτίσμα που κατασκευάζεται με φέροντα οργανισμό και οροφή από οπλισμένο σκυρόδεμα. Το κτίριο 21Γ είναι επίσης διώροφο κτίσμα κατασκευασμένο από οπλισμένο σκυρόδεμα. Η όψη του κτιρίου φέρει επίχρισμα και χαρακτηριστικά επιμήκη ορθογωνικά ανοίγματα βιομηχανικού τύπου. Το κτίριο 21Δ είναι μονώροφο κτίσμα με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα. Ομοίως κατασκευάζεται και η οροφή με μπετονένια τόξα για τη γεφύρωση μεγάλου ανοίγματος και εξάρσεις με επικάλυψη γυαλιού για το φυσικό φωτισμό και αερισμό. Το κτίριο 21Ε είναι μονώροφο κτίσμα από οπλισμένο σκυρόδεμα, που ανήκει στην κατηγορία του οδοντωτού βιομηχανικού κτιρίου. Οι εξάρσεις στην οροφή δημιουργούν μεγάλα ανοίγματα με υαλοστάσια και βοηθητικά μεταλλικά τόξα για τη γεφύρωση τους. Η ιδιαιτερότητα της στέγης γίνεται αντιληπτή στην πλάγια όψη του κτιρίου, ως πτυχωτή κορυφογραμμή. Παράλληλα, άλλα αξιόλογα μορφολογικά χαρακτηριστικά είναι τα επιμήκη τοξωτά παράθυρα και οι στρογγυλοί φεγγίτες. Τέλος το κτίριο 21ΣΤ είναι κι αυτό μονώροφο κτίσμα κατασκευασμένο από φέροντα οργανισμό και τόξα από οπλισμένο σκυρόδεμα. Βάσει των μορφολογικών και κατασκευαστικών χαρακτηριστικών όπως παρουσιάστηκαν παραπάνω, το κτίριο 21 συνολικά, εντάσσεται στην κατηγορία του βιομηχανικού κελύφους της δεύτερης περιόδου μεταξύ 1935-1940. Το αξιόλογο κατασκευαστικό και μορφολογικό του ενδιαφέρον σε συνδυασμό με την σημασία του στην παραγωγική διαδικασία και την καλή κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα, το καθιστούν αξιόλογο αρχιτεκτονικά και ως εκ τούτου κρίνεται εξαιρετικό της κατεδάφισης. Προτείνεται η επανάχρησή του εκ νέου.

Εικόνα 89: Κτίριο 21

Το κτίριο 22 (80), πρόκειται για μονώροφο κτίσμα κυκλικού σχήματος, συνολικής επιφάνειας 66,62 τ.μ. που έχει χαρακτηριστεί ως «ΘΥΡΩΡΕΙΟ». Ο φέρωνοργανισμός του και η οροφή του, είναι κατασκευασμένο από σπλισμένο σκυρόδεμα. Το κτίριο 22 παρουσιάζει ενδιαφέρον μορφολογικά, καθώς το καμπύλο περίβλημα του παραπέμπει στο κίνημα του μοντερνισμού. Προτείνεται η διατήρησή του στο συγκρότημα και η ανάδειξή του εκ νέου.

κτίριο 22

κτίριο 26

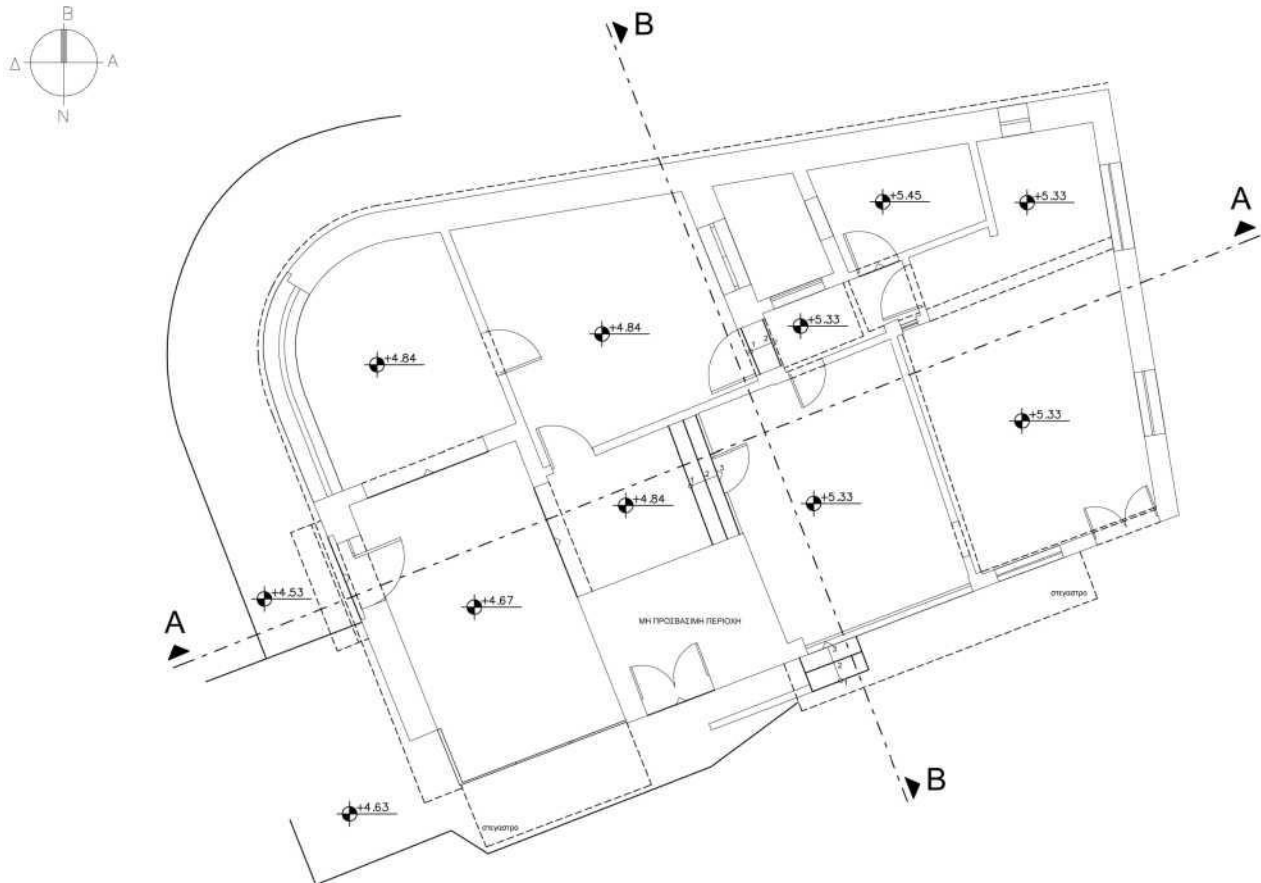
Το κτίριο 26 (4), είναι μονώροφο κτίσμα με συνολική επιφάνεια 130,42 τ.μ. που χρησιμοποιείται ως θυρωρείο. Το κτίριο έχει κατασκευαστεί με φέροντα οργανισμό από οπλισμένο σκυρόδεμα και φέρουσα τοιχοποιία. Η πλάκα της οροφής είναι επίσης από οπλισμένο σκυρόδεμα. Η λιθοδομή είναι ορατή και στην όψη του κτιρίου. Το κτίριο τοποθετείται χρονικά στη δεύτερη περίοδο ανάπτυξης του βιομηχανικού στυλ και αποτελεί τμήμα της αρχικής κεντρικής εισόδου του εργοστασίου. Βάσει της αξιολογής μορφολογίας του και της ιστορικότητάς του, προτείνεται η διατήρησή του κτιρίου στο συγκρότημα.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1960 – ΣΗΜΕΡΑ

Το κτίριο 41 (25) και το κτίριο 42 (26), αποτελούν τριώροφα κτίρια με φέροντα οργανισμό και οροφή από οπλισμένο σκυρόδεμα. Χαρακτηριστικό του κτιρίου είναι τα μεγάλα ορθογωνικά ανοίγματα με μεγάλα υαλοστάσια και μπετονένιες περσίδες στις όψεις του καθώς και το επίχρισμα με μορφή εμφανούς σκυροδέματος και διαφορετικούς τύπους (ξυλότυπος, μεταλλότυπος). Είναι ξεκάθαρο πως πρόκειται για κτίριο της περιόδου 1960 και ύστερα, με μορφολογικά στοιχεία που παραπέμπουν στη μοντέρνα βιομηχανική αρχιτεκτονική. Στην πλάγια όψη του, η κορυφογραμμή του κτιρίου είναι οδοντωτή, με μεγάλα ανοίγματα για το φυσικό φωτισμό και αερισμό του κτιρίου. Συνέχεια του κτιρίου 41 και 42 (σε κάτωψη σχήματος «Γ») αποτελεί το κτίριο 43 (κτίριο 43), που κατασκευάζεται. επίσης με φέροντα οργανισμό και δώμα με πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα.

Το κτίριο 27 (5) είναι μονώροφο κτίσμα με συνολική επιφάνεια 145,14 τ.μ. που σύμφωνα με τις περιγραφές χρησιμοποιείται επίσης ως θυρωρείο. Είναι μικτής κατασκευής από τοιχοποιία και οπλισμένο σκυρόδεμα. Η όψη του παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον με τη λιθοδομή και τα ορθογωνικά του ανοίγματα. Τοποθετείται χρονολογικά στην ίδια περίοδο με το κτίριο 26 και έχει τον ίδιο χαρακτήρα και σημασία με εκείνο, ως θυρωρείο στις αρχικής κεντρικής εισόδου του συγκροτήματος. Βάσει της αξιολογής μορφολογίας του και ιστορικότητάς του προτείνεται επίσης η διατήρησή του στο συγκρότημα.

κτίριο 27

Το κτίριο 41 (25) και το κτίριο 42 (26), αποτελούν τριώροφα κτίρια με φέροντα οργανισμό και οροφή από οπλισμένο σκυρόδεμα. Χαρακτηριστικό του κτιρίου είναι τα μεγάλα ορθογωνικά ανοίγματα με μεγάλα υαλοστάσια και μπτεονένιες περσίδες στις όψεις του καθώς και το επίχρισμα με μορφή εμφανούς σκυροδέματος και διαφορετικούς τύπους (ξυλότυπος, μεταλλότυπος). Είναι ξεκάθαρο πως πρόκειται για κτίριο της περιόδου 1960 και ύστερα, με μορφολογικά στοιχεία που παραπέμπουν στη μοντέρνα βιομηχανική αρχιτεκτονική. Στην πλάγια όψη του, η κορυφογραμμή του κτιρίου είναι οδοντωτή, με μεγάλα ανοίγματα για το φυσικό φωτισμό και αερισμό του κτιρίου. Συνέχεια του κτιρίου 41 και 42 (σε κάτοψη σχήματος «Γ») αποτελεί το κτίριο 43 (κτίριο 43), που κατασκευάζεται. επίσης με φέροντα οργανισμό και δώμα με πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα.

Η όψη του κτιρίου 43 είναι από εμφανές σκυρόδεμα με χαρακτηριστικό επίμηκες άνοιγμα με κλωστράκαθ' όλο το μήκος της. Χρονικά ταυτίζεται με τα προηγούμενα κτίρια. Συνολικά τα κτίρια 41, 42 και 43 ως χτισθέντα βάσει των αρχών του μοντερνισμού, σε συνδυασμό με τη χρήση και την καλή κατάσταση συντήρησης στην οποία βρίσκονται σήμερα κρίνονται εξαιρετικά από την κατεδάφιση και αξιόλογα για την επανάχρησή τους εκ νέου.

Κτίρια 41-42

Κτίριο 43

Εικόνα 127 : Κτίριο 42

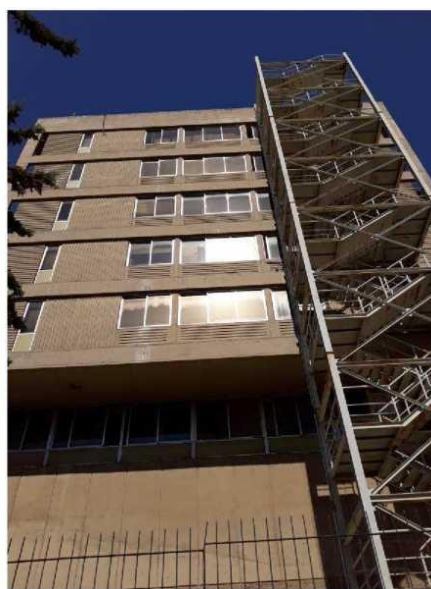

Εικόνα 128: Κτίριο 42

Το κτίριο 92 (20) αποτελεί εκκλησία συνολικής επιφάνειας 99,12 τ.μ. Εκτιμάται πως ο φέρων οργανισμός του κτιρίου αποτελείται από οπλισμένο σκυρόδεμα. Ομοίως και ο τρούλος της που επικαλύπτεται από κεραμοσκεπή. Προτείνεται η εξαίρεση του κτιρίου από την κατεδάφιση καθώς αποτελεί χώρο λατρείας.

Το κτίριο 93 (11), πρόκειται για οκταώροφο κτίριο, συνολικής επιφάνειας 1.145,2 τ.μ. που σύμφωνα με τις περιγραφές χαρακτηρίζεται ως «Μέγαρο Λεωφόρου Ηλιουπόλεως». Πρόκειται για κτίριο που έχει κατασκευαστεί εξ' ολοκλήρου από οπλισμένο σκυρόδεμα. Βάσει μαρτυριών, στους τελευταίους ορόφους του στεγάστηκαν το γραφείο και η οικεία του Πρόδρομου Μποδοσάκη. Είναι ένα ξεκάθαρο κτίριο του μοντερνισμού όπως μαρτυρούν τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά και μορφολογικά στοιχεία της όψης του, που χρονολογείται στην τρίτη περίοδο κατασκευής μεταξύ του 1960 - έπειτα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επιπλέον η εξωτερική μεταλλική σκάλα. Προτείνεται η εξαίρεση της κατεδάφισης του κτιρίου καθώς αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα αρχιτεκτονικής του αθηναϊκού μοντερνισμού

Η. ΑΠΟΨΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΟΚΑ / ΥΠΕΝ

Η Υπηρεσία μας, μετά την εξέταση του συνόλου των υποβληθέντων στοιχείων, την επί τόπου αυτοψία διατυπώνει τα ακόλουθα :

Σύμφωνα με τον Αρχαιολογικό Νόμο ως ισχύει και ειδικότερα τις διακρίσεις -για τον χαρακτηρισμό ακινήτων ως μνημείων - Νόμος 4858/2021:

«Άρθρο 6 - Διακρίσεις ακινήτων μνημείων Χαρακτηρισμός

1. Στα ακίνητα μνημεία περιλαμβάνονται: α) τα αρχαία που χρονολογούνται έως και το 1830, β) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. γ) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους.

2. Ο χαρακτηρισμός ακινήτου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη χρήση του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με τον χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο ή στοιχεία αυτού.

3. Για τη δυνατότητα μετακίνησης μνημείων της υποπερ. βγ) της περ. β) του δεύτερου εδαφίου του άρθρου 2 και την ιδιότητά τους ως ακινήτων αποφαίνεται ο Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

4. Τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από τον νόμο χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης. Τα ακίνητα των περ. β) και γ) της παρ. 1 χαρακτηρίζονται μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση της Υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως»

και την αναγνώριση από το ΥΠΕΝ της ιδιαίτερης αξίας και σημασίας της πρώτης ενότητας χρονολογικά (περίπτωση β) του άρθρου 6) και σύμφωνα με την ανάλυση που έχει γίνει και την λεπτομερή περιγραφή των ιδιαίτερων στοιχείων των κτιρίων εντός του ακινήτου της ΠΥΡΚΑΛ, από αρχιτεκτονική, πολεοδομική, ιστορική, βιομηχανική κ.ά αξιολόγηση, προτείνεται ως φορέας προστασίας των κτιρίων που αντιπροσωπεύουν τη συγκεκριμένη ενότητα να είναι αποκλειστικά και μόνο το ΥΠΠΟΑ.

Σημείωση: Τα κτίρια αυτής της περιόδου έχουν σταλεί για κήρυξη σε διατηρητέα μνημεία στο Υπουργείο Πολιτισμού.

Για την δεύτερη ενότητα των κτιρίων (ΚΤΙΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1934-1954) και τρίτη (Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1960 – ΣΗΜΕΡΑ) που φθάνουν έως σήμερα - μοντέρνο κίνημα- (μοντέρνα βιομηχανική αρχιτεκτονική), φορέας προστασίας προτείνεται αποκλειστικά και μόνο το ΥΠΕΝ, χωρίς συναρμοδιότητα του ΥΠΠΟΑ ως προς την εξέταση τυχόν εργασιών επί των κτιρίων αυτών, ως «περιβάλλον μνημείου» και μη δυνατότητας παράλληλου χαρακτηρισμού των κτιρίων αυτών και ως «μνημείων», για οικονομία των διοικητικών πράξεων και τη διευκόλυνση της αξιοποίησης του κτιριακού αποθέματος του εν λόγω ακινήτου.

Η Υπηρεσία μας, μετά την εξέταση των υποβληθέντων στοιχείων, και λαμβάνοντας υπ' όψη τις διατάξεις του άρθρου 6, παρ. 3.γ) του Ν. 4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α/9.4.2012), διαπιστώνει ότι:

Όσον αφορά στα κτίρια

- Τα εξεταζόμενα κτίρια διαθέτουν στοιχεία της βιομηχανικής αρχιτεκτονικής τόσο στην τυπολογία των κατόψεων, όσο και στις όψεις που τους προσδίδουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.
- Η αρχιτεκτονική και ογκοπλαστική τους διαμόρφωση χαρακτηρίζουν την περίοδο ανέγερσής τους.
- Η κατάσταση διατήρησής τους ποικίλει, ωστόσο είναι δυνατή η συντήρηση – αποκατάσταση και αξιοποίησή τους, στο πλαίσιο της ανάπλασης του ακινήτου.

Επιπρόσθετα στο ακίνητο υφίστανται κτίρια του μοντέρνου κινήματος, τα οποία διαθέτουν ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία, χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος, τόσο στην τυπολογία των κατόψεων, όσο και στις όψεις που τους προσδίδουν ενδιαφέρον, ενώ η διατήρησή τους συμβάλλει στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και η προβολή και διατήρησή τους θα σηματοδοτήσει την οικιστική - αρχιτεκτονική εξέλιξη του ακινήτου – ιστορικά - αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά.

Όσον αφορά στο ακίνητο

- Τόσο το ιδιαίτερα μεγάλο μέγεθος του ακινήτου όσο και η θέση του στον πολεοδομικό ιστό της πόλης αποτελεί πρόκληση για την αξιοποίησή του που θα ευνοήσει την ευρύτερη περιοχή και θα έχει υπερτοπική ακτινοβολία.

Μετά τα ως άνω, η Υπηρεσία μας,

π ρ ο τ ε ί ν ε ι

Την έκδοση Υπουργικής Απόφασης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 3 (εδάφιο α.,β.) του άρθρου 6 του Ν.4067/2012, για:
A. Τον χαρακτηρισμό ως διατηρητέων των κτιρίων που βρίσκονται εντός του ακινήτου της ΠΥΡΚΑΛ στον Δήμο Δάφνης - Υμηττού (Ν. Αττικής) και τον καθορισμό ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε αυτά, με το εξής περιεχόμενο:

1. Χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα τα κτίρια υπό τα στοιχεία **α/α: 17, 18, 21, 56, 16, 51, 53, 68, 69, 78, 79, 93**, που βρίσκονται εντός του ακινήτου της ΠΥΡΚΑΛ, επί των οδών Ηλιουπόλεως – Αντρέα Λεντάκη – Λεωφ. Σμύρνης και Ελευθερωτών του Δήμου Δάφνης-Υμηττού (ν. Αττικής),, φερόμενης ιδιοκτησίας των ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΜΥΝΤΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΒΕΕ, όπως φαίνονται σημειωμένα στο τοπογραφικό διάγραμμα σε κλ. 1/1000 που συνοδεύει την έκθεση αυτή.
2. Ως διατηρητέα χαρακτηρίζονται τα αρχικά κτίρια, ο εξοπλισμός και στοιχεία του εσωτερικού τους, καθώς και οι εναρμονιζόμενες με τα αρχικά κτίρια μεταγενέστερες προσθήκες, όχι όμως και τα πάσης φύσεως καθ' ύψος ή καθ' επέκταση υπάρχοντα προσκτίσματα ή μεταγενέστερες επεμβάσεις που αλλοιώνουν τα αρχικά κτίρια. Ο καθορισμός των προσκτισμάτων ή μεταγενέστερων επεμβάσεων που αλλοιώνουν τα αρχικά κτίρια πραγματοποιείται από το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (ΣΑ).
3. Στα χαρακτηριζόμενα ως διατηρητέα κτίρια απαγορεύεται κάθε αφαίρεση, αλλοίωση ή καταστροφή τόσο των επί μέρους αρχιτεκτονικών ή καλλιτεχνικών και διακοσμητικών στοιχείων τους, όσο και των κτιρίων συνολικά, πλην των προσκτισμάτων ή των στοιχείων, για τα οποία το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής (ΣΑ) έχει γνωμοδοτήσει για την αφαίρεσή τους.
4. Επιτρέπεται η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η ενίσχυση του φέροντα οργανισμού, καθώς και επεμβάσεις για λόγους λειτουργικούς των διατηρητέων κτιρίων και επαναφορά αρχικών στοιχείων μετά από τεκμηρίωση, εφόσον δεν αλλοιώνεται ο αρχιτεκτονικός χαρακτήρας τους και δεν θίγονται τα διατηρητέα στοιχεία τους.
5. Δεν επιτρέπεται η τοποθέτηση φωτεινών επιγραφών και διαφημίσεων στα διατηρητέα κτίρια. Επιτρέπεται μόνο η τοποθέτηση επιγραφών μικρών διαστάσεων που πληροφορούν για τη χρήση των χώρων των κτιρίων.
6. Αιτήσεις για προσθήκη στο ακίνητο αποστέλλονται στην αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΕΝ με γνώμη του αρμόδιου Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής (ΣΑ) για ειδική ρύθμιση, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 3.γ του Ν. 4067/2012 (ΦΕΚ 79/Α/9.4.2012), εφόσον δεν παραβιάζονται τα διατηρητέα κτίρια και ο χώρος που τα περιβάλλει.
7. Για οποιαδήποτε επέμβαση στο εξωτερικό και εσωτερικό των διατηρητέων κτιρίων, όπως και για την τοποθέτηση επιγραφών απαιτείται έγκριση του Συμβουλίου Αρχιτεκτονικής.

B. Τον μη χαρακτηρισμό των κτισμάτων κατασκευής μετά το '55, τα οποία αποτελούν πρόχειρες κατασκευές, έχουν βοηθητική χρήση, χαρακτηρίζονται ως ευτελείς κατασκευές και δεν διαθέτουν στοιχεία άξια για διατήρηση όπως φαίνονται με διαγράμμιση στο τοπογραφικό διάγραμμα που συνοδεύει την παρούσα.

Γ. Για τα κτίρια που έχουν ανεγερθεί προ του έτους 1955 και σημειώνονται στο τοπογραφικό διάγραμμα με διακεκομμένη διαγράμμιση, τηρείται η διαδικασία του άρθρου 6, παρ.8 του ν. 4067/2012 (ΝΟΚ/12) – με παραπομπή στο οικείο Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής.

Δ. Ως φορέας προστασίας των κτιρίων που αντιπροσωπεύουν την Α' ενότητα ορίζεται αποκλειστικά και μόνο το ΥΠΠΟΑ. Για την δεύτερη (B') - ΚΤΙΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1934-1954 - και τρίτη (Γ') - Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1960 – ΣΗΜΕΡΑ- ενότητα των κτιρίων εντός του ακινήτου, ως φορέας προστασίας ορίζεται αποκλειστικά και μόνο το ΥΠΕΝ, χωρίς συναρμοδιότητα ελέγχου από τις Υπηρεσίες του ΥΠΠΟΑ - ως «περιβάλλον μνημείου» και μη δυνατότητας παράλληλου χαρακτηρισμού των κτιρίων αυτών (Νόμος 4858/2021), για οικονομία των διοικητικών πράξεων και τη διευκόλυνση αξιοποίησης του κτιριακού αποθέματος του εν λόγω ακινήτου, την ανάπλαση του συνόλου του ακινήτου και την βιωσιμότητά του.

“ Η ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΗ ΤΗΣ ΔΑΟΚΑ

ΑΘΗΝΑ ΣΚΑΡΛΑ
Αρχιτέκτων Μηχανικός